

אשכולות

הז'אנר השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביננה

פרשת ויחי
 גליון 405 | ט"ז בטבת תשע"ז
 (שנה אחת-עשרה)
כניסת שבת 16:35
צאת שבת 17:38
סוזק"ש מג"א 08:28

עזים בקדושה - כפשוטו

מיכאל כרמיאל (ב')

"וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר... הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם". במעמד שייזכר כאבן דרך בהיסטוריה של עם ישראל, יעקב אבינו ברוח קודשו מברך את בניו בברכות הקולעות למהות כל שבט ושבת, ברכות שיעצבו את דרכם הייחודית כפרט ואת מארג הקולקטיב היהודי ככלל.

לאחר דבריו לראובן, פונה יעקב לשמעון ולוי ומתחיל להוכיחם בלשון קשה. מקריאה שטחית של הפסוקים אפשר להבין זאת כביקורת על מעשיהם בשכם: "שָׁמְעוּן וְלֹאִי אֲחִים פְּלִי חָמָס מִכְרַתֵּיהֶם... בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבְרָצָם עָקְרוּ שׁוֹר, אָרוּר אֶפֶס כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ", ולסיום מודיע להם יעקב חגיגית שלא יזכו לראות נחלה בארץ: "אֲחַלְלֶם בְּיַעֲקֹב וְנֶאֱפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל".

לכאורה עולה מדבריהם אלו, שמעשה האחים בשכם בנקמם את נקמת דינה אחותם, היה חטא ומנוגד לרוח ישראל סבא (בשבילם-אבא), אך הבנה זו, התואמת למוסר המערבי המתחסד, אינה תואמת למחשבת חז"ל ולמוסר היהודי שהנחילו.

ציוה הקב"ה לאמר (במדבר ב, ב): "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" ואמרו חז"ל (במדבר רבה ב, ז): "סימנים היו לכל נשיא ונשיא, מפה וצבע על כל מפה ומפה כצבע של אבנים טובות שהיו על לבו של אהרן... כל שבט ושבט נשיא שלו צבע מפה שלו דומה לצבע של אבנו... שמעון פטדה ומפה שלו צבוע ירוק ומצויר עליו שכם". ואילו היה מעשה שמעון בשכם חטא, איך יתכן שהקב"ה יצווה להניף ולפרסם את החטא הזה על דגלו! מה עוד, שמהר"ז וולף¹ מפרש שם: "שכם - על הגבורה ומסירת נפשם בשכם, ואף שלוי היה אתו, שמעון היה הגדול והעיקר וזהו **שבחו** על שקינא על הזנות".

גם בפרקי דר"א שיבחו את שמעון ואת לוי, וגינו רק את נשיא שבט שמעון שחטא עם המדינית, וזה לשונם (פ' מו): "שמעון ולוי קינאו על הזנות, שנאמר 'הכזונה יעשה את אחותנו'. והנשיא של שבט שמעון **לא זכר מה שעשה זקנו** ולא גער בבחורי ישראל, אלא הוא בעצמו בפרהסיא בא בזנות על המדינית". הרי שוב שבח לשמעון ולוי על מה שעשו.

אם כן, ודאי שבשכם לא היה חטא אלא **מסירות נפש על נקמה במקומה ובזמנה הנכון**. ומי שמעיין היטב במקרא יראה שאף יעקב לא נזף בשמעון ובלוי בטענות של מוסר כאילו המעשה היה בלתי מוסרי. יעקב אבינו פחד רק מתוצאות המעשה והסכנה שתצא ממנו, כמו שכתוב (בראשית לד, ל): "עִבְרָתָם אֲתִי לְהִבְאִישְׁנִי בְיִשָּׁב הָאָרֶץ בְּפָנַי וּבְפָנַי וּבְפָנַי וְאֲנִי מִתִּי מִסָּפֵר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַפְּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי". והם אמנם ענו לעניין (שם, לא): "וַיֹּאמְרוּ: הַכְּזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֹתֵנוּ?". כלומר, ודאי שאין כאן מעשה של חטא, כי נקמנו את נקמת אחותנו שעשו לה מעשה שלא ייעשה; ולגבי מה שאתה מפחד מהגויים, הרי בחילול השם חייב אדם למסור את נפשו.² וכן אמרו חז"ל (בראשית רבה פ, יב): "אמר רב יהודה בר סימון: [אמרנו]: עכורה היתה החבית וצללנו אותה. 'ויאמרו, הכזונה', אמרו: מה הם נוהגים בנו, כבני אדם של הפקרו!". ואכן לאחר שענו לו בניו, אין זכר בפרשה לתשובה מיעקב לטענתם, אלא הפרשה ממשיכה: "וַיֹּאמֶר אֶלְקִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל...".

כמו כן, המפרשים הראשונים הצדיקו את מעשה שמעון ולוי בשכם. הרמב"ם כתב (הל' מלכים ט, יד): "ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו ייהרג בסייף, **ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה** שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו". והרמב"ן בפירושו על התורה (בראשית לד, ג) חולק על הרמב"ם, וז"ל: "אבל ענין שכם כי בני יעקב בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו להינקם מהם בחרב נוקמת. והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם וסרים אל משמעתם...".

אך אם כך, מתעוררת השאלה מדוע קיללם יעקב אבינו "שָׁמְעוּן וְלֹאִי אֲחִים פְּלִי חָמָס מִכְרַתֵּיהֶם... בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבְרָצָם עָקְרוּ שׁוֹר, אָרוּר אֶפֶס כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ, אֲחַלְלֶם בְּיַעֲקֹב וְנֶאֱפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל"? התשובה היא זו: בוודאי, אחרי שהשיבו שמעון ולוי את מה שהשיבו ליעקב - "הַכְּזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֹתֵנוּ" - הוא שתק וקיבל את טענתם, מכל הסיבות דלעיל. ובוודאי לא היה בהריגת שכם שום חטא, **ואדרבה, היתה זו מצוה גדולה של נקמה ומסירות נפש, ומשום כך חרט הקב"ה לדורות את דמות העיר שכם על דגלו של שמעון**. אך לאחר מכן, שמעון ולוי ניסו להתנכל ליוסף, וחשבו אף להרגו, וכמו שאמרו חז"ל (לקח טוב, בראשית מט, כג): "וימררוהו ורבו" (בראשית שם), אלו אחיו; וישטמוהו בעלי חצים' (שם), אלו שמעון ולוי, דכתיב (שם לו, יח): "ויתנכלו אותו להמיתו". וכן (תנחומא ישן, וישב ג): "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחִיו, הֲנָה בַעַל הַחֲלוּמוֹת הַלְזָה בָּא, וְעַתָּה לִכּוּ וְנִהְרְגוּהוּ, מִי הֵם [אִישׁ אֶל אַחִיו]? שִׁמְעוֹן וְלֹאִי". וכן (בראשית רבה פד, טז): "ויקחהו וישליכו אותו הבורה" (בראשית לו, כד), ויקחהו כתיב. מי היה זה? שמעון. ואימתי פרע לו? להלן (בראשית מב, כד): "ויקח מאתם את שמעון". ובסופו של דבר הם שקבעו את מכירתו של יוסף, כמו שאמרו חז"ל (מדד הגדול, בראשית מט, ה): "כלי חמס מכרותיהם".

¹ רבי זאב וולף איינהורן, בן דורו של המלבי"ם, מחשובי פרשני מדרשי חז"ל.

² עיין בחקירה שמביא בעל החשוקי חמד על מסירת הנפש בחילול השם, והק' שם מעבודה זרה, וראה במאמר החשוב של הרב פישר 'מסירות נפש למען כבוד עם ישראל' בספר 'מחניך קדוש'.

{המשך בעמוד האחרון}

מלא טוב

לרב ישי בוכריס

לרגל נישואי בנו

לחבר המערכת

יעקב אביעד דואני

לרגל נישואי

לאחיה ורבר

לרגל נישואי

קוד באתר: 7402

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביננה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:
 eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני

עד כי יבוא שילה' - מלך המשיח ראש הישיבה, הרב מרדכי גרינברג שליט"א

מרכז הראוי"ה

אחראי על הצד הכלכלי, ולכן נשלח למצרים. שני הכוחות אמורים להתאחד בסופו של דבר בדוד, שהיה "אדמוני עם יפה עיניים", שהרג במלחמות, אך עפ"י הנחיית הסנהדרין. כך פירשו חז"ל.

לאחר תקופת דוד נחלקה הממלכה. ירבעם שהיה משבט יוסף נפרד מיהודה. "תפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה וכן ישי נטייל יחד בגן עדן", היינו נבנה יחד את בית ישראל. אך על השאלה "מי בראש"? באה התשובה כמובן "בן ישי בראש". וסירב ירבעם. ומאז חלוקת בית ישראל. ישנן מפלגות הפועלות לצד הלאומיות, ומזלזלות בענייני התורה. ויש הדבקים בתורה ואין להם כל עניין בלאומיות.

שני הקצוות התממשו בדמותם של אחאב ויאשיהו. אחאב אהב את האומה ובנה את ארץ ישראל, אך הפנה עורף לתורה. יאשיהו היה דבק בתורה אך זלזל בצד הלאומי. כשנהרגו היה האבל על כל אחד רק מצד המחנה שלו. אמנם כשימות משיח בן יוסף, יגרום הדבר לזעזוע גדול באומה, ויבינו את גודל הטעות כשזלזלו אחד בשני, וע"כ יהיה המספד עליו גדול כמספד "הדדרימון בבקעת מגידו" - אחאב שנהרג ע"י בן הדד, ויאשיהו שנהרג בבקעת מגידו. אין להקדים את המאוחר, ולנסות לאחד הכוחות לפני הזמן, משום כך הוסתרו הדברים, אך יונתן בן עוזיאל סבר שזה שורש המחלוקת בישראל, וע"כ גילה את הסוד.

"המספד בירושלים", כך קרא הרב קוק זצ"ל למאמר שכתב אחר שנשא דברי הספד לזכרו של ד"ר הרצל ז"ל, ובו שטח את השקפתו בדבר היחס בין הגוף ונשמת האומה. הדברים יפים גם לדורנו, וננסה לתמצתם.

את הפסוק בזכריה "ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדדרימון בבקעת מגידו", תרגם יונתן בן עוזיאל: "כמספד אחאב שהרגו הדדרימון, וכמספד יאשיהו שהרגו פרעה נכו בבקעת מגידו". ארץ ישראל נזדעזעה ויונתן בן עוזיאל התנצל ואמר שעשה זאת כדי שלא תרבה מחלוקת בישראל.

חז"ל אמרו שהספד זה יהיה על משיח בן יוסף שייהרג, והשאלה מדוע אנו זקוקים לשני משיחים, בן יוסף ובן דוד? מסביר הרב, שכשם שהאדם מורכב משני יסודות, הגוף והנשמה, ויש באדם שתי מערכות, האחת באה לחזק את כוחות הגוף, והשנייה פועלת לשכלולה של הנשמה. תכלית השלמות שכל אחת תדע להעריך את השנייה, וש"א לא מבלעדיה. אלא שהגוף חייב לדעת שהנשמה בראש.

גם באומה ישנם כוחות הדואגים לבניין הלאומי, וישנם הפועלים לחיזוקה של הנשמה הלאומית. מטרת שניהם היא לבנות אומה חזקה שיש לה נשמה בריאה, והיא זו המובילה. מלכתחילה הוכנו שני הכוחות בשני שבטים. יהודה הוא הממונה על נשמת האומה, והוא נשלח להקים במצרים בית מדרש, ואילו יוסף

יוחנטו הרופאים'

ר' נתנאל גדז'

אמנם זה לא המקום, אך איני יכול שלא לאחל לחברי היקר מפז רב, החברותא מהיום הראשון בישיבה וגם עתה בכלל, ר' יעקב אביעד דואני הי"ו, מזל טוב מעומקא דליבא לרגל נישואיו בשעט"מ עם רעייתו שח"י. יכלה העלון וברכותי לא יכלו, לכן אסתפק בתפילה נרגשת לבורא העולם בקניין - "שמחם בבניין שלם באור פניך תבהיקם, ירוויין מדשן ביתך ונחל עדינך תשקם".

¹ מובא בפרשתנו: וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֶבְדָּיו אֶת הַרְפָּאִים לְחַנֵּט אֶת אֲבִיו וַיַּחְנִטוּ הַרְפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל. מעודי ועד היום² תהיתי מהו עניין החניטה? מדוע מבקש יוסף לעשותו לישראל אביו, דבר שלא מצינו בשום מקום? ובמיוחד שידועים דברי חז"ל³ - "למה מת יוסף בפני אחיו? רבי ורבנן, רבי אמר על שחנט את אביו, אמר ליה הקדוש ברוך הוא לא הייתי יכול לשמור את צדיקי? לא כך אמרתי לו (ישעיה מא) "אל תיראי תולעת יעקב", אל תראי תולעת את יעקב וכו'". נראה ששאלות אלו הן שהטרידו את האוה"ח הק' והביאוהו לכתוב ארבעה תירוצים קצרים לכך, ובעז"ה נעמד עליהם, אך קודם נבאר בקצרה מהו תהליך החניטה ומהי מטרתה: חלק מהראשונים⁴ ביארו שעניינה מרקחת בשמים או אבקה שהיו משרים בה את הגוף ובמשך 40 יום היה הגוף שואב אותה ומשתמר על ידו שנים רבות⁵, זוהי גם דרכו של הזוה"ק⁶. אך יש שביארו⁸ שחנטה היא הסרת האיברים הפנימיים, ואף זה נועד למניעת הריקבון.

כעת, נפנה לתירוצים שמביא רבינו: **1.** "עשה כן יוסף משום כבוד אביו כי כן משפט הנכבדים ומכל שכן גדולי המלכות", בפשטות הכוונה היא לנורמות של מצרים באותם הזמנים, אשר על כן, מן הראוי שאביו של יוסף - יד ימינו של פרעה - יזכה לחניטה. ממשיך רבינו: **2.** "או כדי שלא יטעו בו כשלא יחנטוהו שלא מת או שמת ולא הסריח ויעשוהו אלוה כי הוא פלא בעמים המזוהמים וסובב לבלתי יעלהו לארץ קבורתו", תירוצים אלו, שניים שהם אחד ונובעים משיקול אחר שהיה ליוסף - השבועה שנשבע לאביו. חששו אם כן היה שיכירו⁹

טוב התורה

מפניני 'אור החיים' הקדוש

בדרגתו הרוחנית הגבוהה של יעקב אבינו ע"ה ויראו בו אלהות שיש לעובדה ולא יאפשרו להוציאו ממצרים, עקב הברכה השורה במצרים בזכותו¹⁰.

הרב חותם תירוצים אלו באומר - "ואם לא היה טעמים הנזכרים הדבר פשוט כי בלא חניטה לא היה מסריח, וצא ולמד ממעשה ר' אלעזר ברשב"י כאמור בש"ס (ב"מ פד ע"ב)". הפעם, נביא את המעשה במלואו, מתורגם מארמית, ונלמד קצת על מעלת הצדיקים זתע"א¹¹:

כאשר הגיע זמנו של ר' אלעזר ב"ר שמעון להסתלק מהעולם, אמר לאשתו: יודע אני שחכמים כועסים עלי ולא יתעסקו בקבורתי כראוי¹², [לכן] השכיבי אותי בעליית הגג ואל תפחדי ממני. אמר ר' שמואל בר נחמני פגשתי את אמו של ר' יונתן, שפגשה את אשתו של ר' אלעזר וכך סיפרה לה - ר' אלעזר היה בעליית הגג לא פחות מ-18 שנה ולא יותר מ-22 שנה וכשהייתי עולה לעליית הגג הייתי מעיינת בשעריו, וכאשר הייתה יוצאת שעה, היה יוצא עמה דם [דבר המורה ע"כ שנשארה חיות מסוימת בגופו]. יום אחד ראיתי שתולעת יוצאת מאוזנו, חלשה דעתי [שחששה שמא יתחיל להסריח], נראה לי בחלומי ואמר לי - זה אינו כלום, [והטעם הוא -] יום אחד שמעתי [כשהיה בחיים] שמזלזלים בכבוד ת"ח ולא מחיתי באופן הראוי [ולכן נענש כעבור שנים שתצא תולעת מאוזנו]. ע"כ¹³. ואם כך היה בר' אלעזר ברשב"י, אז אפשר להבין מדוע היה "הדבר פשוט" לאוה"ח הק' שגופו של יעקב אבינו ע"ה לא היה מסריח.

כעת האוה"ח הק' הולך בכיוון אחר: **3.** "או אפשר לומר כי לצד שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו א), ולזה צדיקי ישראל מאז והלאה לא היו מסריחין אחר מותם, ואפילו עיפוש הנשאר בבטן - יבש ויהיה לעפר, כי זוהמת הגוף היא המסרחת אוכל שבמעיים, מה שאין כן קודם לכן, והגם

¹⁰ וכן הביא רש"י (מו, יט ד"ה ותן זרע) ע"פ התוספתא דסוטה ש"מכין שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב".

¹¹ אשמוח אם מישוה סוף סוף יאיר את עיני - מדוע כולם כותבים זיע"א? [הערת העורך: מלת זכות משמשת בלשון זכר גם בדברי חז"ל - למשל במשנה (אבות ה, יח) "זכות הרבים תלוי בו". וכן מצאנו לרבותינו הראשונים שהשתמשו במלה זו פעמים בל' זכר ופעמים בל' נקבה (עי' רש"י במדבר כא, לד; ישעיה ז, א; סוטה לה ע"א - לעומת רש"י בראשית טו, ו; שופטים ו, יד; איוב א, ז; כתובות סז ע"ב ועוד). וכן מצוי בקדמונים (התיבונים, כתבי רמח"ל ועוד) "זכותים" ולא "זכויות". ולגוף הענין, ידוע בשם ראב"ע הכלל (הובא בתו"ט זויר פ"ב מ"ב, תמיד פ"ה מ"ד ועוד) ד"כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו" (וכבר דנו רבים אם אכן יצאו הדברים מראב"ע, שלא נמצא כן בספריו. וראה בספר אסף המזכיר למהר"ם מאזוו זויר נ"ו מערכת הכ"ף בערכו, ובכת"ע אור ישראל גיליון לד, מדור 'לעורר לב'). ועתה ראיתי שיש פותרים "זכרו יגן עלינו", ותמוה.]

¹² קשור לסיפור בדף הקודם...

¹³ אמנם יש המשך, אך פחות רלוונטי אלינו.

¹ הנאמר אינו מיועד לבעלי לב חלש ©.

² בראשית ג, ב.

³ ע"פ פרשתנו, מח, טו.

⁴ ב"ר פרשה ק'. אבל ידועים ממסילת ישרים פרק ד'...

⁵ רש"י, תרגום יב"ע, חזקוני, רבינו בחיי.

⁶ ראה במלבי"ם שמשפר על המומיות המצריות ששרדו אפי' 2000 שנה!

⁷ מרתק לראות את דברי החת"ס (שו"ת החת"ס ח"ב י"ד סי' שלו) הן בנתיחה לאחר המוות ועוסק

בדברי הזוה"ק הנ"ל.

⁸ שו"ת הרשב"א, ר"י אברבנאל והתו"ט.

⁹ או יהיו עלולים לחשוב, לפי התירוץ הראשון מבין השניים.

שנאמר שגופו של יעקב לא יסריח כי לא מת¹, אבל על כל פנים עיפוש המאכל אשר ישאר בגוף האדם כנוס, כי ירבו לו הימים - יתעפש ויסריח ולזה חש יוסף וצוה לחנוט². כלומר, יוסף אכן חושש לסירחון, אך לא מגופו הקדוש של יעקב אלא מהאוכל הנשאר במעייו ומטרת החניטה הייתה למנוע ריח רע העלול להיגרם מחמת האוכל³.

התירוץ האחרון מפתיע - **4**, "או אפשר כי יוסף לא ידע מסוד זה, וצוה לחנוט". לזה לא ציפינו... ואכן ב'פרדס יוסף' מביא בשם ר' נחומטשע טווערסקי את

¹ ראה תענית ע"ב.

² מי שעקב עד עתה לבטח שאל - כיצד יובנו הדברים לאור הסבר הראשונים שחנטה היא רקיחה חיצונית ותו לא? ניתן לבאר שאף הם יודו שבמקרים יוצאים מהכלל כמו כאן, אכן החניטה אינה אלא הכנסת ריח טוב לגוף ע"י שמנים ומרקחים.

תמיהת גדולי רוסיה על האוה"ח הק' שכתב כך על יוסף, ואמר בשם גדול אחד שיוסף היה באבילות וכיוון שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה לכן לא ידע מסוד זה, אבל אח"כ ידע.

אסיים בשאלה המתבקשת לאור דברי רבינו - מדוע א"כ לדעת רבי המוזכר במדרש³, נענש יוסף הצדיק? הרי היו ליוסף (לפי רוב התירוצים) סיבות וחששות מוצדקים! ונראה לקוצר דעתי לתרץ - ראשית, אכן רבנן חלוקים עליו⁴, ואף לרבי י"ל ע"פ דיוק בדברי המסילת ישרים, שהטענה כלפיו שעשה זאת "בלי רשותו של מקום". אשמח לשמוע תירוצים שלכם, וה' יאיר עינינו בתורתו!

³ מובא בראש המאמר.

⁴ לשיטתם, הסיבה שיוסף נפטר בקיצור ימים היא ששמע את אחיו אומרים כמה פעמים "עבדך אבינו" ושתק.

הבית על העץ אביעד בוכרים

המאמר נכתב לעילוי נשמתם
של ר' יעקב יוסקוביץ ור' אלי קליין זצ"ל

שזו היא בעצם מטרת "סדר מוסר". הם היוו השראה ודוגמה נפלאה לכך, הם סימלו שילוב מנצח של תורה ועבודה ושילבו אותה באופן מפליא בסדר יומם. היופי הגדול היה, שרצונם הביא אותם לכך, כמו שכותב הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"ט):

דברי תורה נמשלו כמים שנאמר הוי כל צמא לנו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נזחלין מעליה ומתקבצים במקום אשבורן (מקום שהמים מכונסים) **כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו אם לא היה לו מה יאכל ושאר יומיו ויללו עוסק בתורה.**

כמובן שצריך להודות לאלו שלמדו איתם, על כך שהם עזרו להם לקיים את דברי הרמב"ם (שם פ"ג ה"א):

מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא, **ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבכולם הזה ולעולם הבא שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב.**

בל נשכח שעבודתם עצמה הייתה שימושה של תורה שגדולה יותר מלימודה כמו שכתוב (ברכות ז ע"ב): "ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי **גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה**, שנאמר: פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, למד לא נאמר אלא יצק - מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה", וכתב על כך השיט"מ"ק על אתר: "גדולה שמושה יותר מלמודה - כלומר, מי **שמשמש תלמיד חכם**, יותר מלמודה" - ולכך הם זכו בעבודתם המסורה והיום יומית.

מעבר למעלה זו של שימוש תלמידי חכמים, הם הראו לנו מהי יראת שמיים ומהי אהבת ה', כמו שכתב באורחות צדיקים (שער האהבה):

האהבה כוללת מעשים רבים יותר מכל המידות. ובעת שישים האדם אהבתו לרעה, אין מידה רעה בכל המידות כמוהו. וכשישים האדם אהבתו לטובה, היא למעלה מכל המידות, כדכתיב (בדברים ו ה): "ואהבת את ה' אלהיך", ואין מעלה בעבודת הבורא יותר ממי שעובד מאהבה.

הם גם היוו דוגמה בהיותם אבות ואנשי משפחה לתפארת. גם יעקב אבינו זכה לכך כשהיה במצרים כמו שכותב מדרש שכל טוב בפרשתנו (מז, כח):

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. מה שהתחיל הכותב לומר בלשון חיים, בא למד שאותו י"ז שנה שחיה יעקב במצרים, הם היו חיים נעימים, חיי נחת, חיי שלום, שהיו בניו ובניו בניו סביב לשולחן, ורואה אותם כולן פרוין ורביץ ומצליחין, ומתברכין בכל מיני ברכות, אבל כל אותן השנים שהיה בארץ כנען ובפדן ארם, כולן עברו בצרה ויגון, מפני שטימת עשו, ושעבוד לבן, ודליקתו אחרי, וזנותה של דינה, ומכירתו של יוסף, ושני רעבון, **אבל משבא למצרים - אין שטן ואין פגע רע**.

זכו לראות את בני משפחתם כשתילי זיתים סביב לשולחנם ולברכה בעמלם בפיתוח הישיבה ואחזקתה. יהי רצון שנלמד מהמסורות שלהם לעבודתם ולאנשים סביבם ומאהבת התורה שלהם וגם מלימוד התורה שלהם שהיה ברצון וחשק רב ובמסירות רבה, ושנזכה להגדיל תורה ולהאדירה!

פעם היה מקובל שילדים בונים בתים על עצים למשחק הנאה וההתבודדות, וכמובן נהנים גם מהבנייה עצמה. כשהייתי בגיל 10-11 בערך, בניתי יחד עם חבר בית על העץ (שנמצא עדיין מול בית משפחתי לשעבר). בנינו גם מחסן עצים קטן מול כביש הכניסה לשיבה. באותו אזור בניתי נוסף בית על עץ, חוץ מזה המצוי מול בית משפחתי לשעבר.

ולמה אני מספר את זה? כי אני זוכר שיעקב יוסקוביץ' זצ"ל פנה אז לאבי, ואמר שעלי להוריד את ה'בית' שמול כביש הכניסה, ולסלק את מחסן העצים, כי זה פוגע בחזות ה'כניסה לשיבה', וכל זאת בשמו של אלי קליין זצ"ל. בזמנו, כשהורו לי את ההוראה, התאכזבתי. אמרתי: מה הבעיה? למה הבית הזה כ"כ מפריע? אבל אכן כך היה, מחסן העצים המדובר פונה והבית הנוסף על העץ פורק.

אבל כיום, כשאני מסתכל על זה, אלי קליין ויעקב יוסקוביץ' זכרם לברכה **ביצעו תפקידם כהלכה בנאמנות ומסירות בלתי רגילה**, וב"ה זכתה הישיבה לאנשים שמצד אחד אכפת להם הן מעבודתם וממקום עבודתם, ומאידך מעריכים את תפקידם. שילוב שני דברים אלו קידמו את הישיבה רבות, את תפקידם הם ביצעו כמו שצריך! הדאגה והאכפתיות שלהם לסביבתם הייתה אדירה והם מהווים דוגמה לדורנו לכל בעלי התפקידים, שדואגים לסביבתם באותה מידה. אני מניח שהיה להם דברים אחרים **יותר חשובים**, ולמרות זאת דאגו לכל פרט. מסיפורי הצדיקים הרבים למדתי שאנשים גדולים ניכרים במעשיהם הקטנים אני חושב שהדברים נכונים ביתר אצל יעקב יוסקוביץ' ואלי קליין.

'תורה ועבודה', או 'עבודה שהיא תורה'

אמנם הם לא היו רבנים גדולים ולא הוציאו ספרים חשובים, אך במעשיהם הם היוו דוגמה לכולנו. בעשייתם הישרה והצנועה ממש של "הצנע לכת עם אלוקיך" כמו שכותב האלשיך שם (מכיה, פרק ו):

"והצנע לכת עם אלוקיך" - שלא בלבד תעבוד את ה' בכל לב במקום רואים, כי אם גם במקום שאין רואים, והוא מאמרם ז"ל שגדר חסיד הוא מי שבסתור ינעם מעשות, מה שלא יעשה במקום שיש אנשים, והוא מאמר הכותב אשכילה בדרך תמים, מתי תבא אלי הדרך ההיא של תמימות, ומה שאשכילה הוא כי היא תבא אלי ותהיה עמי, כאשר אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי **במקום שאין רואים**, והוא מאמר ריב"ז לתלמידיו **הי רצון שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם**, כי אדם עובר עבירה בסתר ואומר שמא יראני האדם, ואינו אומר שמא יראני המקום, וזה יאמר **והצנע לכת עם אלוקיך, שתהיה לך הצנע לכת בהיותך עם אלוקיך בלבד**, ואין זרים אתך ואין רואך וזלתו יתברך.

דווקא היא, העשייה הקטנה והצנועה, בנוסף למידותיהם הנפלאות - השפיעה רבות על כל הסובב אותם יותר מכל אמירה, לפעמים התנהגות או דוגמה למופת מהווה מעין אמירה שהיא יותר חזקה מכל דיבור או ספר. אפשר לומר שיעקב יוסקוביץ' ואלי קליין במעשיהם כתבו מסילת ישרים כל אחד לעצמו,

השירה הנצחית

אותה הריבה האחת שהוציאה מזון לעני בכדה והרגוה מיתה משנה, הטעמתנו ממדת הנקמה בסדומית שבמלח חטאה ולקתה, למדתנו ראשון-ראשון משיחתם היפה של עבדי האבות והדלקת הנר משבת לשבת באהלו של שנה ורבקה.

מידנו בלכתנו בעקבות אברהם, הצדיקת את אמנו שרה ונפשה היוצאת על "כמעט" של שטן, השנאת בנה של הגר המצרית (בצדק, בצדק השנאתו) והטפת דמעותינו לעיניו של יצחק בשעה שאמר עקדני. בסדום הרשעה השמענו צעקתה של

אשרה לרש"י, אנכי אשרה בשנת ת"ו ת"ו קו"ף להלדתו, אשרה בשמי ובשם חברי - תלמידי ר' אהרן המלמד... ושוב לא היינו עוזבים בספר בראשית רחב-הידיים... אתה הולכתנו מפרשה לפרשה וישרת הדוים בדרךנו. לא זהו דך הטובה

אשירה לרש"י

השמענתנו מריבת אבנים למראשותיו של יעקב אבינו הבורח, הורדת מלאכים ללוותו בדרך והקפצת נגדו את חרו, וקפצת את ארץ-ישראל מתחתיו כדי להבטיחה לבנים. ואתה שהנכנסתנו יחדו עם יהודה לתגר גדול עם יוסף - ...צמצמת עצמך בקרן-זוית בשעה שנתודע אל אחיו (רק אגב הודעתנו שארץ-ישראל גבוהה מכל הארצות)...

ובלילי טבת הארכים והקרים, עת בחוץ קשקשו זוגי המזחלות, הורדתנו בעגלות עם יעקב למצרים, ויוסף אסר את מרכבתו, ויחד רמינו את פרעה, שאין אנו בקיאים אלא במרעה ורק ארץ גשן היא הצריכה לנו - שלא יעשנו אנשי מלחמתו. ולאורם של גרות הפרפי"ן שהעלינו עלתה זמורתו של יעקב, זמן וחלוש ותשוש מיסוריו ויתחזק לישב על המטה, והוא משתחוה לפני בנו השליט (תעלא בעדניה - סגיד ליהו!) והוא מצטדק לפניו ומסביר: "ואני בבואי מפדן"...

שרנו כלנו בחם, ברננה, בנגון היוצא מן הלב:

"ואני - ואני יעקב, בבואי - קשבאתי, מפדן - היא פדו-אדם, מתה - נפטרה, עלי - בגללי, רחל - רחל אמך... ואף-על-פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך... ויודע אני שיש בלבך עלי, אבל דע לך ששעל-פי הדבור קברתיך שם... כשיגלה נבוא אדון..."

שרנו כלנו בחם, ברננה, בנגון היוצא מן הלב - מלבד של יוסף שאמו נקברה בשדה בצדי הדרך, מלבד של יעקב שהאזהבה והנעימה גם במותה ממנו נפרדה. מלבד של רחל היוצאת על קברה ובוכה ומבקשת רחמים, מלבד של ישראל שהגלום שבאים קבולים בשלשלאות של ברזל, ומלבד, כפיכך, העונה לרחל: יש שרך לפעלתך...

ובני הגדול כבר הגיע ליש יודע ספורי בראשית... בקרוב יעבור לכתה השניה וילמד "ספורי-המקרא" ... אבוי ואהה, אך אפשר! - אף הוא לא ילמד חמש עם רש"י...

הי רש"י זקן, פרוס ילדותי ובסת-דמיני הפורח - האמנם, האמנם כבר עלה הכורת לקצץ בנטיעות ששתלתך?...

ישבו ללמוד גלילי-טבת ארכים, בבקרים של סיון מזוירים, ישירו יחדו עוד בחם, ברננה, בנגון היוצא מן הלב? הוי שובה לפרות, הבסתו הגדול, להרנין את ילדי ישראל, הוי תן תנובתך, הפרוס הנפלא, למחיה לתפוצות ישראל!

(שירים ובלדות, שמשון מלצר, הוצאת דבר - תל אביב, תשי"ט).

עזים בקדושה - כפשוטו / המשך

וכאשר שמע יעקב אבינו את כל זה, נדהם, והבין שעל אף שהמעשה שעשו בשכם היה מעשה של נקמה ומצוה וחובה, אך הגורם, המניע שלהם בעשיית המעשה, היה מכוער, ושורשו היה ברשעות של כעס, שהוא דבר כה מגונה עד שאמרו חז"ל (נדרים כב ע"א-כב ע"ב): "כל הכועס כל מיני גהינום שולטים בו..." אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו...

משום כך, לא קילל יעקב ח"ו את שמעון ואת לוי, אלא הוא קילל את אפם, את כעסם, שהיה המניע הרע שהביא אותם לחמס. ולכן נאמר "ארור אפם כי עז", ודרשו חז"ל (בראשית רבה צט, ו): "לא קילל אלא אפם". וכן (לקח טוב, בראשית מט, ז): "ארור אפם כי עז" ... תתבצר אפם ותתמעט, ועברתם תקטן". כלומר, הקנאות והנקמות דברים גדולים הן, אבל זאת אך ורק אם הן נעשות לשם שמים, כמו בפינחס ובאליהו וכדומה¹. אולם אם המניע והשורש של הקנאות ושל הנקמה הם רעים, ובאים מתוך כעס וחמס, יש לגנותם. עצם הדחיפה לקנאות ונקמה יש בה דבר גדול, אלא שצריך לרכך אותן ולמעטן כדי שיהיו תמיד לשם שמים, וצריך שנדע גם מתי לא להשתמש בהן.

על כן אמר יעקב: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" חלוקה זו אינה עונש ו"סגירת חשבון" אלא מתייחסת לרישא של הפסוק, ומדברת על אפם ועברתם, החלוקה וההפצה אינם מיעקב ומישראל אלא ביעקב ובישראל, חלוקתם הפיזית של שמעון ולוי בנחלות שאר השבטים תיצור חלוקה של מידת העזות והכעס שלהם בקרב בני ישראל בצורה מאוזנת, אפם ועברתם של שמעון ולוי יתמעטו לממדים הנכונים והרצויים, ושאר השבטים יופרו גם הם במידת הקנאה והנקמה.

דברים אלו אומרים רבותינו על אתר² ומפרשים לנו פשוטו של מקרא בראיה נכונה: "גם בשעת ההריגה אל תחד כבודי, שבכעס עשו, כי באפם הרגו איש, ואף על פי שעשו בכעס לא עשו שלא דנין, כדרך הכעסנים, אלא בישוב הדעת, וברצונם עקרו שור, ולפי ששמעון ולוי כעסו יותר מן הראוי, ושאר כל האחים כאלו לא כעסו כלל, צריך לחסר קצת הכעס משמעון ולוי ולתת אותו לשאר האחים, ובה יהיה לשתי הכתות כעס במצוה, וזהו ארור אפם, אחסר אפם כי עז, ועברתם כי קשתהם..."³ (תולדות יצחק) וכן פירש בסברתו הישרה בעל "נתיבות המשפט" בפירושו נחלת יעקב: "ואין ליחס בהם [שום חטא רק] חטא זה והיינו: ש"באפם הרגו איש" דהיינו שכם, ו"ברצונם עקרו שור". כי אחד מלשונות של "כי" הוא: אלא, כלומר שהחטא הוא רק מה שב"אפם" הרגו איש, דהיינו שכם כמו שפירש"י. והיינו כי אנשי שכם נתחייבו הריגה כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ט הל' ד'), והחטא הוא רק על מה שהרגו אותם באפם, ולא מישוב הדעת ולדון דיניהם ולהרגם בדין - ולא ע"י אף"

וכן דבריו הנפלאים של בעל "העמק דבר"⁴: "בסודם אל תבא. בשעה שעומדים בסוד ה' לקנא על כבודו (במעשה שכם), ואף על גב שבוה לא היה יעקב אבינו אומר אל תחד כבודי, זודאי כבוד לאיש כמוהו להתאחד אתם, אבל מ"מ אל

תבא נפשי. באופן כזה (מתוך כעס), ...שע"י כעס נעשה דברים זרים יותר מהנדרש לצורך הענין, ובוה יהיה קלקולו יותר מתיקונו: אחלקם ביעקב. נצרך לפרקים מעט אנשים כאלה⁵, אבל רובם במקום אחד קשה, על כן אחלקם ביעקב שיהיו מעט מעט במקום אחד"

וכן חידד המלבי"ם: "כשנקהלו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר, שאמרו שעשו זה להציל כבודי כמ"ש הכזונה יעשה את אחותנו. אל תחד כבודי. לא היה זה לי לכבוד, כי באפם הרגו איש, מה שהרגו אנשי שכם היה מתוך אף וכעס לא לשם ה' או להציל כבודי: אפם ארור הוא ואין בו ברכה, כי הוא עז יותר מן המדה: אחלק ביעקב, שהגם שצריך גם להם אף ועברה לעת הצורך, די שכל שבת יקח חלק אחד מ"ב ר"ל קצת... ע"ד כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כחש, לכולות אף נגד הרשעים ולעשות משפט במנצי ה' שזה מוטל על ישראל"

וכן פרשו שאר בניין ומניין מפרשינו, ובהם ר"א אבן עזרא⁶, חזקוני⁷, הדר זקנים⁸, ספורנו⁹, אלשיך¹⁰.

ישנם פרשנים שנקטו דרך מעט שונה להסביר את הדברים, שאמנם באמת הנקמה והקנאה היו צריכות ונחוצות, אלא ש"על הדרך" ניצלו זאת שמעון ולוי כדי לבזוז את העיר ושאר מעשים ש"אין הנקמה תלוי בהם"

וכך כתב הכלי יקר: "שמעון ולוי אחים. שניהם כאח לצרה יולד, התחיל בשבחים כדרך ויקחו שמעון ולוי אחי דינה, פירש רש"י לפי שמסרו עצמם עליה נקראו אחי דינה, וזה באמת שבח להם שנכנסו בעוני הקורה בעבור אחותם, אך שלא יפה עשו מה שגזלו כל העיר כי זה כלי חמס הוא ואין הנקמה תלוי בזה. ועל שהמתיקו סוד יחד ונקהלו על כל העיר, אמר: בסודם אל תבוא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי. כי באפם הרגו איש זהו טעם על שהתחיל בשבח לומר שלבשו קנאה בעבור אחותם והרגו כולם כאיש אחד, וברצונם עקרו שור, היינו החומה כתרוממו וזה טעם על שמסיים בגנות, ואמר כלי חמס מכרותיהם כי דבר זה אינו תלוי באף ובנקמה אלא מרצונם הטוב עקרו החומה לקעקע כל העיר ולחמוס כל אשר להם."

⁵ גם בישיבתנו ראוי שיהיו "מעט אנשים כאלה" שיהיו בבחינת "קב חומטין" של מדת הקנאה והנקמה, וילמדו אותה על מנת ללמד ולשמר מידה נאצלה זו בקרבנו.

⁶ "לא בא יעקב אבינו לקלל את בניו רק לברכם. על כן אמר: ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה - הנה שקלל האף והעברה שתסור מהם."

⁷ "ארור אפם - אין זה קללה אלא ברכה כלומר יהי רצון שלא יצליחו באפם כדי שלא ירגילו להיות רגונים."

⁸ "ארור אפם כי עז. פי' ארור לשון מיעוט כלומר ימעטו מכעסם כי עז ועברתם כי קשתה".

⁹ "יחסר אפם בשפלותם וקושי מוונותיהם ע"י חלוק ותפוצה".

¹⁰ "וראוי צדקת שני שבטים אלו כי אחר הסיד והכניע מדת אפם ועברתם, כל כך יהיו טובים ומטיבים, כי לזכות את ישראל אחלקם ביעקב" ועיין מה שכתב לפני כן על הנקמה ברשע "על כן מדה זו (כעס וקנאה) ראוי לתקן בברכתי והיא כי ארור אפם כשהוא עז מפאת עזות. מה שאין כן כשהוא מפאת חסידות וקנאת ה' כשבת לוי בעגל ופנחס בשטים, כי היה אף של רחמים ולא של עזות, כד"א (משלי יב י) רחמי רשעים אכזרי, כי עשות רחמים עם הרשעים הוא מי שעליהם הוא אכזרי שהיא טובתם" כנראה מסתמך על הגמרא בסנהדרין ע"א: "מיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם" ולכן אכזריות כלפיהם היא מידת הרחמים האמתית והעמוקה יותר, שכל הטועים והתועים במוסר הנאור והמוזיק לא יבינו את הצדק הצרוף בה, ולא ישכילו "במקום שצריכה נקמה - דבר גדול הוא" (רש"י, ברכות לג).

¹ "והוא אמת שיש (כעס ונקמה) לטובה, כשבת לוי בעגל ופנחס בשטים וכיוצא" (אלשיך בראשית פרשת ויחי פרק מט).

² לכן בציון המקורות אציין את שם הפרשן בלבד, שכולם מדברים על בראשית מ"ט פסוקים ה-ז.

³ בעל תולדות יצחק מוסיף שהוא מסתמך על דברי הרמב"ן "ובפי' הזה שהוא דרך זכות לשמעון ולוי אסתיעי מהרמב"ן שכתב שמעון ולוי אחים, יאמר שהם בעלי אחוה כי יחס לבם על אחותם (לקיום את נקמתה), ילמד עליהם זכות כי בקנאתם על האחיה עשו מה שעשנו..."

⁴ מומלץ בחום לעיין בפירושו על פסוקים אלו, שמקוצר הידיעה לא הבאתי אותם בשלימותם.